

Orvar Löfgren

“Hur finns regionen?”

ur

Orvar Löfgren & Fredrik Nilsson (red.)

Regionauterna: Öresundsregionen från vision till vardag
(2010)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 24, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering 2022 för forsknings-, utbildnings- och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.135.c189>

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-079-0

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically 2022 for research, educational and library needs, and not for commercial purposes. Published by permission from Makadam Publishers.

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.135.c189>

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-079-0

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna text är licensierad under CC BY-NC-ND. Det betyder att du får sprida verket, men bara i icke-kommersiella sammanhang. Du får inte bearbeta verket och om du sprider det måste du ange ovanstående som upphovsperson för artikeln. Se fullständiga villkor:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

BYSTRUP ARKITEKTER OG DESIGNER

HUR FINNS REGIONEN?

Orvar Löfgren

Kartans makt och suget efter identitet

2008 avslutades den stora pristävlingen *Öresundsvisioner 2040* där sextio bidrag om en framtida region hade sänts in och femton gick vidare till slutrundan.¹ Deltagarna var arkitekter, samhällsplanerare, samhälls- och kulturvetare – ofta kombinerade i team, som gav sina högst varierande visioner av framtiden. Det var ambitiösa projekt, fulla av idéer och konkreta förslag som berättar om olika sätt att tänka kring och planera en transnationell gemenskap.

Här prövades olika metaforer. De två vinnande förslagen utgick från utvecklingen av regionen som en mosaik, respektive ett knippe Öresundsdogmer. Andra utgångspunkter var t.ex. ett rörligt Öresundsparlament, Öresund som en kosmopolitisk strandpark eller en gemensam lokaltrafik, ett OL (OS). En grupp pläderade för artificiella ösamhäl- len ute i Sundet, en annan om en region med arbetsdelning mellan olika »Örezoner«, från high tech till gastronomi. Det talades om nya länkar i termer av kunskapskorridorer och nätverk. Övergripande 'master-plans' ställdes mot idéer om småskalighet och mångfald.

I all sin idériedom berättar många av förslagen om att det skapats en global gram- matik för planeringen av transnationella regioner, eller kanske snarare ett slags lego- låda med element 'som varje region bör ha'. Det som slår mig vid genomläsningen är att det framförallt var två tankefigurer som ständigt återkom i bidragen, och som även dominerat tidigare debatter om regionens framtid. Först och främst ett regionbegrepp som materialiserar en tänkt gemenskap genom att ge den ett rum. I kartans form ter- ritorialiserar Öresundsregionen. Det är ett välbeprövat sätt för frambesvärjning, som kan generera en falsk tydlighet och trygghet, vilket inte minst Markus Idvall visat.² Här börjar och slutar vår region! Diskussionen kan lätt komma att handla om 'innanför' och 'utanför' och skapa förväntningar om en rummets homogenerande kraft.

Kartan är också planerarnas redskap, snarare än människors vardagliga verktyg. I dess tvådimensionalitet skapas energi och gränser med hjälp av tjocka ringar, dynamiska pilar, streckade förbindelser mellan orter. Allt hjälper till att mer eller mindre omedvetet 'tänka region' i bestämda rumsligheter.

Kartans magi är även kopplad till tankefiguren om Öresundsregionen som ett identitetsbygge. Ett typiskt exempel på detta är en forskningsrapport om integration från 2001, där man konstaterar att det är de kulturella barriärerna som är det största problemet:

Att flytta till andra sidan sundet är att lämna sin nationella kultur. Det kan på goda grunder hävdas att Öresundsregionen inte blir en integrerad region förrän dess invånare i första hand ser sig som »Öresundare« och inte som danskar eller svenskar.³

En sådan integration kan ta generationer, konstaterar forskarna, som är inne på samma spår som många andra. »När får vi riktiga Öresundsborgare?« är en ständig medieundran, liksom journalistens slitna fråga: »Känner du dig nu som mer eller mindre dansk/svensk?« Identitetsfrågan blir mediernas favorit, som riskerar att skapa ett tunnelseende i en utopi om framtida sammansmältning.⁴

I tidigare broprojekt diskuterade vår forskargrupp en rad andra tekniker för regional frammaning, somliga mycket framgångsrika, andra mindre så.⁵ Tio år efter bron är Öresundsregionen inte längre dröm eller utopi utan levd verklighet. Nu finns väl regionen – eller gör den det? Och i så fall när, var och hur? Ett sätt att närma sig den frågan är att släppa kartans metaforik och besattheten av identitet. I det följande vill jag pröva en annan ingång, som utgår från Tom O'Dells term *regionauter* och istället ser regionen som ett system av mer eller mindre upptrampade stigar, som mycket ojämnt fördelar sig i rummet och tiden, med skiftande riktningar, rytmer och intensiteter. Det är regionauterna som stigskapare som intresserar mig. För vem är regionen intressant eller ointressant?

Istället för att tala om identitet som regionbyggande kraft skulle jag vilja tänka i termer av kulturella *rutiner*. Ordet kommer från franskan och betyder ursprungligen 'liten väg eller stig' – något som trampas upp, rutiniseras till fasta vanor, och efterhand blir till självklarheter och därför osynligt – men även något obetydligt eller oviktigt. Det är alltså framväxten av nya kulturella kompetenser – navigationskunskaper – som intresserar mig och de är kulturella därför att de är något människor delar, något som lärs in och institutionaliseras i ett socialt sammanhang. Hur förvandlas en upprepad rörelse till en stig, hur snabbt kan den överges och växa igen? Utifrån detta perspektiv kan man diskutera vilka magnetfält och glidbanor som påverkar regionauternas rörelsemönster och skapar olika regionala landskap, men även förankring i nya miljöer.

Rutiner kan skapa hemmastaddhet och nya identifikationer, men fördelen med rutinbegreppet är att det fokuserar de sätt på vilka en region görs i vardagliga praktiker, ofta utan klar målorientering eller en 'master plan'.⁶ Man slipper den frambesvärjande och ofta normativa diskussion om Öresundsidentitet som så kraftigt präglade diskussionen. Det finns även en annan intressant spänning i rutiniseringsprocesser. Institutioner, regelsystem och samhällsplanering kan skapa ett stigberoende, en tendens att vandra i upptrampade spår. Ett markant exempel på detta är hur fixeringen vid broförbindelsen präglade regiontänkandet. Regionautornas rörelsemönster påverkas av allt från EU-direktiv till marknadskrafter och nationell politik, men när möjligheter och hinder testas i vardagen uppstår ofta andra mönster – nya och överraskande stigar.

I den tryckta versionen av boken fanns på denna plats en annons. Annonserna visar en tecknad person som bär på en stor juldekoration. Till höger står med stor stil "Julkänslan är större i Danmark". Under detta står en beskrivning av jul i Danmark skriven ur Öresundsbronns perspektiv.

BonBon-land möter Discount-land

Julen 2007 fanns denna annons om den överlägsna danska julmagin i svenska medier, men i Köpenhamn körde bussarna runt med ett enklare budskap: »Julen är billigare i Malmö.« Danmark må bli allt dyrare, men kvar finns bilden av det kontinentala utflykts-

målet; högre priser får kompenseras av ännu större hygge. Danmark framställs fortfarande som ett BonBon-land⁷ – en värld av guldbajer och bohemisk hygge, smörrebröd och tivolibesök, isvafler, rejer i trængsel och ännu »en lille en« ... Det är en hedonistisk Danmarksbild, som tog form redan under första halvan av 1900-talet och fått en stark traditionsfasthet. I *Sydsvenskans* annonser möter man ständigt budskap som dessa:

Föreنا spänning & lyx. Ni får gratis inträde till Tivoli när ni bor hos oss på Copenhagen Marriott Hotel.

Parterapi – weekendpaket med dubbelrum och gratis flaska mousserande vin ...
Copenhagen Admiral Hotel: Skäm bort dig. Barn kommer fritt med.

Det lille Apotek: Holberg Platte. Skål med marinerad sill. Varm fiskfilet med remoulad.
Varm fläskstek med rödkål. Tag med annonsen och lämna vid ankomsten så bjuder vi på Bitter till hela sällskapet.

Marknadsföring som denna spelar på en nostalgisk osamtidighet, ett kvardröjande som bottnar i äldre generationers erfarenheter och föreställningar, vilka fortfarande påverkar besöksmönster och utflyktsmål. Man skulle kunna kalla det ett slags *Nyhamnsromantik*, efter det hamnkvarters som i 150 år var svenska regionauters landstigningszon, med kajplatser först för ångfartyg och senare flygbåtar. Här fanns den kontinentala atmosfären med sjömansbarer, tatuereare och annan syndfullhet, liksom alla de småhandlare som lärt sig att ständigt anpassa sitt sortiment till svenskarnas inköpsvanor och förändrade konjunkturer. Här såldes vad som kallades 'svenskerspirit' till exotiska lågpriserbudanden. Med bron försvann det mesta av detta landskap mycket snabbt, men känslan dröjde sig kvar, som i föreställningen om att ingen Danmarksresa är fullkomnad utan ett glas eller två, lite feststämning och kanske några flaskor med hem. Här kan man tala om ett kvardröjande stigberoende av vad ett Danmarksbesök ska innehålla, vilka vägar och besöksmål som är intressanta.

»Den svenska valutan är stark!« stod det år 2009 besvärjande på en skylt vid ingången till Bottle Shop vid Kastруп, där svenska besök hade glesnat efter valutaändringarna. Samtidigt gav sig danskar på jakt efter klipp i Systembolagets sortiment på andra sidan.

Men en lärdom av inköpsresandet över Öresund är att det inte bara handlar om priser. De är kopplade till skiftande kulturella växelkurser. Vad får man på köpet i resan, hur ställs t.ex. lågpris mot hygge? 2007 och 2008 var de två år då Skåne på allvar lanserades som lågprisalternativet i danska medier. I januari 2007 sände DR 1 ett konsumentprogram med temat 'Sverige – Discountland'. Reportern vandrade fram och tillbaka genom Öresundsbron betalportar med en fylld inköpsvagn för att illustrera

Länge levde bilden av Nyhavn som syndens kvarter, där svenskar nyfiket flockades till sjömanskrogar och källarbarer. En del av dem kallades »rulleforretninger« där gästerna från andra sidan befriades från sina plånböcker.

prisskillnaderna. Ett berg av livsmedel: 25 procent billigare på svenska sidan; en månadsavgift på dagis: 3 000:- i Danmark, men bara 900:- i Sverige; en bil: 35 procent billigare; en trerumslägenhet eller ett hus med havsutsikt: nästan halva priset i Malmöregionen jämfört med Köpenhamn osv.⁸ Lågrislandet Sverige blev ett älsklingstema även i andra medier och i trafikmätningarna noterades shoppingresornas expansion. I *Sydsvenskan* konstaterades våren 2009 att »[m]aten lockar hit danskarna« och reportern listar varor som fått speciell attraktionskraft. Det är allt från laktos- och glutenfria livsmedel till läsk, elektronik, kläder och möbler. Optiker- och tandläkarbesök är heller inte ovanliga. Reportern konkluderar: »Vi vet att den danska fritidstrafiken ökar ... Men vad danskarna gör i Sverige vet vi inte.«⁹

Öresundsregionens inköpslandskap är ständigt under förändring. I en studie från 2001 stod svenskarna i centrum, det var fortfarande de som dominerade statistiken över inköpsresor. Ett år efter brons tillkomst reste de över Sundet för att köpa öl och vin, och gå på restaurang. Valutagapet var fortfarande litet, och danskarnas inköpsresor utvecklades trögt.

2009 kunde man däremot t.ex. gå in på hemsidan Billigtisverige.dk där en företagsam dansk lagt upp ständigt uppdaterade tips om vad det lönar sig att köpa i Sverige. Det är en hemsida som illustrerar de nya regionauternas uppfinningsrikedom och kompetenser. Blicken scannar ständigt terrängen för inköpsmöjligheter, öppettider, momsregler. Discount-land är ett land av möjligheter, men även en ingång till att upptäcka andra sidor av regionen.

Goda och dåliga regionauter

Vad gör egentligen danskarna i Sverige? Under 2007 sköt en ny debatt fart i takt med att allt fler danskar flyttade till Skåne. Vad skulle detta innebära för integrationen? En symbol för den nya utvecklingen blev den omfattande danska inflyttningen till Bunkflo och framförallt det nya Annestad vid brofästet.

I tidningar som *Jyllandsposten* och *Information* diskuterades konsekvenserna av denna invasion och om det var fel sorts danskar som flyttade över bron. Danskar som inte alls var intresserade av integration, utan hade ett instrumentellt förhållande till flytten. De skulle bara utnyttja de ekonomiska fördelarna, pendla till jobbet i Köpenhamn och kanske om några år flytta tillbaka. På webben diskuterades flitigt fel sorts regionauter, som då en danska som bott länge i Skåne ondgjorde sig över vad hon kallade de nya danska 'bekvämlighetsflyktingarna' som bara flyttade hit för att köpa billiga bilar och hus och sände sina barn till danska skolor, »lærer aldrig svensk, nul integration, spytter på Sverige och svenskerne«.¹⁰

»Danmarkshotellet« blev ett av öknamnen på den nya bebyggelsen i Annestad, som blev en symbol för utvecklingen. Höll osunda getton på att utvecklas i Skåne? Den nyinstiftade föreningen Øresundsborgers danska ordförande, som själv nyss flyttat till Sverige, varnade i en intervju i *Jyllandsposten* 27 januari 2007: »Jeg er ikke tilhænger af, at der opstår danskerghettoer i Malmø. Det er afgørende for integrationen, at danskerne blander sig med svenskerne i så høj grad som muligt.«

Ilmar Reepalu intervjuades i samma artikel och menade att det inte var problematiskt att danskarna klumpade ihop sig i Malmö: »Vi betraktar inte danskarna som utlänningar, utan som vårt broderfolk. De förstår redan vårt språk och kultur.«

Oönskade regionauter eskorteras tillbaka till flygbåten. »Hold København rent, følg en svensker til færgen«, som en klassisk graffititext löd.

Med en konstutställning på Charlottenborg i Köpenhamn gav arkitektgruppen Fletwerk sig in i debatten. »På den anden side set« bestod av trista vinterfoton från Bunkflo och Annestad med texter hämtade från bloggar och internetsajter där potentiella danska utvandrare diskuterade problem och möjligheter med att flytta till Skåne:

- Vi er også et par, der overvejer at flytte til Sverige. I den forbindelse kunne det være rart at vide, om det er nogle steder hvor der er flere dansker i forvejen... så man ikke er helt isoleret.
- Det er ikke noget galt i at omgås sine landsmænd i et andet land. Det er bare mængden af folk som gjort det i f.eks. DK, som har gjort det til et problem.
- ... det skal ikke være op til nogen offentlig mening om integrasjon der skal presse os til at integrere os bedre ...

- ... de har i øvrigt også en rigtig dansk pølsevogn lige på torvet ...
- Man har faktisk krav på at få modersmålsundervisning, ifølge de kloge, fordi det gavner barnets naturlige indlæring. Selvfølgelig vil man 'skabe sig' hvis lovgivningen ikke følges på skolen!¹¹

Tidningen *Information* intervjuade danskar i Annestad och beklagade att dessa inte ens visste namnet på den svenske statsministern.¹² *Sydsvenskan* gick in i debatten genom att konstruera en invandrarrest speciellt för danskar som en ironisk gest mot de nya testerna i Danmark. Debatten kom snarare att handla om dansk invandringspolitik än om Öresundsregionen. Annestad blev ett symboliskt rum och en narrspegel, vilket fick en grupp danska antropologstudenter att göra en studie där man ville visa att Annestad visst inte var ett *danskerghetto*.¹³

Brian och familjen Morgenstjerne

När Köpenhamnspolisen slog till mot de kriminella gängen under gängkrigen i mars 2009 letade man inte minst efter svenskregistrerade BMW-bilar på Nørrebro. Utgångspunkten var att man misstänkte att många gängmedlemmar satt i system att skenskriva sig i Malmö för att köpa dyra bilar billigt eller nå andra fördelar. Detta var helt klart fel sorts regionauter. I en studie från 2008 av Annestad har Tobias Rasmusson följt inflyttningen till Annestad och debatten kring den.¹⁴ De danskar han intervjuade talade om den höga frekvensen av inflyttade 'Brian'-typer:

... sen finns en typ av danskar som syns ... de är rakade, har tatueringar, vältränade och har hund. En 'Brian' kallar vi dem i Danmark ... dem finns det ju en hel del av här i Annestad...

... misforstå mig riktig – jeg siger ikke at alle dansker der har flyttet til Annestad er kriminelle! Men det er en relativ høj tæthed af kamphunde, tattooes, fladpander og armcut i bydelen ... Måske er det kun den danske mode?

'Brian', stereotypen för en ung arbetarklassman, kopplades i Annestad-debatten till diskussionerna om dansk 'bandekriminalitet'. 21 juni 2007 skrev *Skånska Dagbladet* om invasion av medlemmar ur danska MC-gäng. En intervjuad polis konstaterade: »Mycket tyder på att en del av de kriminella danska mc-medlemmarna endast är skrivna i Annestad utan att bo där permanent.«

Brian-bilderna kom att alltså att handla om många ting: om fel sorts regionauter, om dansk invandrarpolitik och om idealbilden av regionauten som ett integrations-

projekt – den nya goda Öresundsmedborgaren. Beskrivningarna av inflyttningskaoset, den bristande grannkontakten och de många irritationsmomenten skulle kunna vara hämtade från vilken nybyggd förort som helst, men här gavs de en nationell infärgning.

I mediebilderna fanns även motbilder, med reportage om den perfekta danska inflyttarfamiljen, som unga och leende berättade om det varma mottagandet, de många möjligheterna och den vackra naturen.¹⁵ Ett exempel är familjen Morgenstjerne, en nyinflyttad dansk familj i ett radhus utanför Eslöv, som kom att representera rätt sorts regionauter. »Danskar hygger sig« är rubriken i Sydsvenskans reportage från mars 2009¹⁶: »Vi har i många år längtat till Sverige ... Vi vill inte bo i ett danskgetto utan bland svenskar, vi vill lära känna det svenska sättet att leva.«

Kärleksflyktingar och metadonturister

Men det fanns andra sorters oförutsedda eller oönskade regionauter. Den danska skärpningen av invandringsreglerna i början av 2000-talet innebar att unga nygifta danskar inte kunde ta med sin partner in i landet om de inte var EU-medborgare. I Malmö utvecklades en motvillig exilbosättning av sådana par, som räknade med att leva fem år på svenska sidan för att partnern kunde få svenskt medborgarskap och så flytta till Danmark. »Kärleksflyktingar« kallades de i svenska media. För den danska parten i äktenskapet handlade det ofta om att pendla till arbete i Köpenhamn över »suckarnas bro«, medan den andra inte kunde arbeta där och oftast hade svårt att få jobb i Malmö. (Se diskussionen i Gunnar Alsmarks bidrag i denna bok.)¹⁷

Inför broöppningen 1999 varnade en dansk framtidsforskare för en invasion av svenskar med sociala problem, som skulle söka sig till Köpenhamn i jakten på billigare sprit, större tillgänglighet på droger och även prostituerade.¹⁸ Någon invasion blev det knappast, men en grupp av ganska synliga svenska hemlösa missbrukare. »Metadonturister« kallades ibland de som sökte sig till Köpenhamn för att kunna dra nytta av de mer generösa danska metadonprogrammen.¹⁹ För andra svenska missbrukare var Köpenhamn framförallt ett lättare ställe att leva på, även om det innebar att de hamnade mellan två omsorgssystem och utgjorde ett växande problem för de danska sociala myndigheterna.

Listan kunde göras mycket längre, men det handlar här om vilka intressen och förutsättningar som formar rörelser över gränsen. Det danska »ödegårdsfolket« har t.ex. en helt annan social sammansättning än inflyttarna till Annestad. De har främst koloniserat det nordliga Skogsskåne samt delar av Halland och Småland och lärt sig helt andra regionala kompetenser. Hur skriver man till en svensk byggnadsnämnd,

hur förhandlar man med en rörmokare eller finner varor på ett byggvaruhus i Örkeljunga?²⁰ En annan kategori utgör de så kallade Sverige-shopparna, som fått skarp blick för extrapriserbjudanden, lågprisalternativ och valutafördelar i Skåne. Deras mentala karta och regionala kompetenser blir en annan.

Den svenska weekend-hedonisten som åker på parterapi på hotell i Köpenhamn navigerar i en stad fylld av gastronomiska erbjudanden, konserter, konstutställningar och exklusiva butiker, medan den hemlösa missbrukaren från Malmö bygger upp en karta över potentiella härbärgen, nattöppna bodegor, ställen att sova på, gator att undvika. På samma sätt kan vi jämföra de autonomas nätverk och konkreta samarbetsprojekt över Sundet med det annorlunda landskap som skapas av ungdomar på jakt efter sin egen subkulturella klubbscen (jfr Hanne Sanders diskussion i denna bok). Hur ser regionen ut för en kängpunkare, en goth-fantast eller en operaälskare? Och hur ser vägnätet ut för en familj med kroatisk eller pakistansk bakgrund? Var i Malmö ligger busshållplatsen till Zagreb, hur tar man sig från Islev till moskén vid Rosengård, var i regionen kan man handla turkiska specialiteter eller göra storinköp av halal-kött?

En intressant fråga är även på vilka sätt regionauter kan komma att utgöra formella eller informella kollektiv. Några organiserar sig. Ödegårdsentusiasterna sluter sig samman i Danske torpare, äktenskapsflyktingarna skapade sin egen intresseförening, Föreningen Ægteskab uden grænser och vem är med i föreningen Öresundsborgare? På nätet vimlar det av debattsidor – med kortare eller längre livstid – och det är slående hur detta nya medium format debatten. Här gnabbas folk, bekräftar eller attackerar fördomar, kommer med goda råd om hur man överlever som regionaut. Här ventileras irritationer och frustrationer men slående nog ofta med samma förenklade nationalisering: man talar inte med en oförstående byråkrat utan om svenska byråkrater, inte en irriterande granne utan om en dansk granne. Nätdebatter får ofta sin egen ton och stil.

Intressant blir även frågan i vilken utsträckning det skapas mer organiserade kollektiv. Plötsligt kan en kategori regionauter framträda som en enhet, som vid EU-valet 2009 då de svenska partierna plötsligt insåg att de tusentals danskar som flyttat till Skåne utgjorde en potentiell väljargrupp; enligt svensk lag var de röstberättigade i EU-valet.

Emotionella landskap

Forskare har ägnat mycket kraft åt att förstå hur en emotionalisering av det nationella utvecklats, avklingat och återförstärkts, som t.ex. i de neo-nationella strömningarna. Det som gör en transnationell region speciell är just denna latent emotionella energi som sätts i arbete när skillnader inom regionen beskrivs eller definieras i termer av

På den anden side
- os selv og svenskerne

Københavns Bymuseum
Daglig 13-16. Tirsdag lukket.

nationella skillnader. I de senaste tio årens Öresundshistoria möter vi olika emotionella förstärkningar. Det blir mer darr på stämman eller större klump i halsen, när irritation transformeras till indignation, fåfänga till sårad stolthet, leende ironi till ilsken sarkasm, men även idealiseringar och demoniseringar av dessa *andra*, som blir en effektiv projektyta. Det är här diskussioner om identitet blir ett minerat fält som handlar mer om stereotypiseringar än om människors sociala och kulturella vardag.

Det finns en kulturell ekonomi i sådana förenklingar. Vi behöver inte bry oss om finstilla ting som klass, generation eller lokala variationer. Det är inte dansk invandringspolitik som är problemet utan något som svepande kallas »en ny dansk mentalitet«; det är inte den svenska kritiken som är problemet utan att svenskar är så skenheliga och sopar alla problem under mattan. Öresundsregionen har skapat en förenklad tudelning av något som kallas 'danskt' eller 'svenskt'. I denna polaritet försvinner invandrarna ofta spårlöst, som Fredrik Nilsson och Per-Markku Ristilampi framhållit.²¹ Vad som också försvinner är det enkla faktum att länder som Sverige och Danmark befolkas av helt skilda livsstilar och livsformer. Människor som hemma i Köpenhamn inte främst var danskar utan tonåringar, akademiker, medelålders kvinnor eller fotbollsentusiaster förvandlas när de flyttar till Annestad på andra sidan bron till något homogent som kallas för 'danskar'.

Flyttar man istället fokus från identitetsfrågor till skapandet av rutiner hamnar vi i ett mer lågmält territorium, men det hindrar inte att känsloladdningen kan vara stark. Vanor blir lätt moraliskt laddade och egna vanor ställs mot andras ovanor. De sätter sig i kroppen och blir därför ofta en viktig del av den egna personen, som t.ex. Anders Linde-Laursen visat i sin studie av hur det skapats nationella – och känslomässigt laddade – varianter av en så trivial rutin som diskning i Danmark och Sverige.²²

I sina intervjuer i Annestad mötte Tobias Rasmussen många exempel på vardagliga rutiner som irritationsmoment. Somliga av de nya grannarna grillade för mycket, klarade inte sopsortering eller glömde plocka upp hundbajs. Dessa vanor och ovanor generaliserades ofta till 'hur danskar är', liksom de danska inflyttarna hade synpunkter på hur svenskar hanterar en kö, förhåller sig till personnummer och annat, samt inte minst på deras bestämda föreställningar om vilka varor man som dansk måste ha med sig från Köpenhamn – från rågbröd till pilsner. Den transnationella erfarenheten gjorde plötsligt vissa vardagliga rutiner starkt symbolladdade. I kylskåpen manifesterades de små skillnaderna.

Vilka danska produkter finns i bakluckan hos en pendlare i Annestad eller en somargäst i Örkelljunga? På 1990-talet talade man gärna om danska ödegårdsturister som fyllde bilen till bristningsgränsen med Tuborg, leverpastej och rödkål på burk för att

I den tryckta versionen av boken fanns på denna plats ett fotografi på åtta hus med beige fasader och röda tak. I bakgrunden syntes Öresundsbron.

I början av 2000-talet var Annestad som vilken nybyggarstad som helst. Kaotisk, halvfärdig, fylld av grannar man inte kände, men under några år blev det symbolen för fel sorts regionautsamhälle.

kunna överleva i den gastronomiska högkostnadsödemark som Skåne utgjorde. Idag är utbudet i skånska mataffärer inte bara billigare utan även mer kosmopolitiskt.

Kulturell logistik

Mycket av regionauternas rutiner handlar om rörelsemönster – ett slags kulturell logistik, som skapas av de sätt på vilka närhet eller distans upplevs och formas. Vad som är nära eller långt borta, nåbart eller onåbart, bestäms lika mycket av kulturella erfarenhe-

ter och föreställningar som av transportlogistik i kilometer eller minuter. Det finns en speciell magi i begreppet 'utomlands' men denna magi förbleknar när resandet blir rutin. Köpenhamnska söndagsutflykter till Kullaberg eller malmöitiska klubbbrundor i Köpenhamn börjar som ett äventyr, men utvecklas efterhand till en förutsägbar tradition.

Föreställningar om närhet och hemmastaddhet påverkar även uppfattningen av centrum och periferier. Varför är det närmare från Eslöv till Köpenhamn än vice versa? Nyinflyttade danskar i Annestad klagade över att den danska bekantskapskretsen tyckte att det var så långt hit från Köpenhamn – mycket längre än till själländska städer som Slagelse eller Hillerød.

Öresundsregionen har alltid varit omgiven av en stark och problematisk identitetsretorik. Som jag påpekade inledningsvis blir frågor om danskt och svenskt i termer av »mer eller mindre« eller »antingen eller« ofta fel ställda. Identiteter är inte roller som man klär på sig eller byter ut. Mitt fokus har varit hur regionen görs genom regionauternas dagliga bruk av den. Det skapas Öresundskompetenser som lär människor hur man hanterar eller undviker regionens mångfald. En vacker dag har man lärt sig navigera i ett svenskt varuhus eller en dansk videoaffär, fylla i en blankett, hantera byråkrati. Regionen blir hanterbar. Det är i vanor och förhållningssätt integration äger rum, inte i söndagsretorik eller magiska besvärjelser om Öresundsmedborgare.

Regionens rutiner kan läsas av i resestatistikens rytm, riktning och intensitet över Sundet, men hamnar annars lätt i medieskuggan. I statistiken kan vi se hur tusentals individuella handlingar blir till mönster, som i bilarnas morgonrusning över bron mot Köpenhamn, i mobilsamtalens intensitet över Sundet vid femtiden («Hej, jag är på väg hem nu, är det något jag ska köpa med från Köpenhamn?») eller i hur, när och var kontokort eller pendlarkort dras.

I siffror som dessa kan vi se hur vardagspraktik förvandlas till rutin, men även hur regionala rytmer skapas. Men det kanske viktigaste är här att rutiner ofta växer fram omärkligt och oplanerat; plötsligt en dag känner man sig väldigt hemmastadd i sin nya bostads- eller arbetsmiljö på andra sidan Sundet, utan att man strävat efter att 'bli mer dansk eller svensk'.

Typiskt för många regionauters rörelsemönster är också en stark trolöshet: de flyttar till ett annat land, men är beredda att snabbt återvända till andra sidan gränsen om huspriser, lagstiftning eller valutakurser ändras. Det skapas en ganska osentimental rörlighet, som förstärks av närheten till hemlandet. Att leva i Annestad, men jobba, gå på bio och handla rågbröd i Köpenhamn är inte att leva i nationell exil – snarare ett slags exil *light*. Danska kanaler på tv, dansk morgontidning i brevlådan, och danska P3 i bilradion på väg till jobbet. För planerare på båda sidor Sundet kan denna rörlighet

När danska Öresundshoppare invaderade Skåne i takt med att valutagapet växte några år in på 2000-talet, var tidigare danskinvasioner från 1940- och 50-talen redan bortglömda. Här provas korsetter i Malmö.

vara både fördelaktig och besvärlig. I statistiken visar det sig som en flyttning och återflyttning över gränsen; ingen större dramatik, som under 2009 då danskarna började flytta tillbaka till Själland i takt med att bostadspriserna utjämnades. Regionen blir bara region, mindre av transnationell region.

Ett bra exempel på sådana processer är att följa människor med dubbel bosättning på ömse sidor Sundet. Vad är hemma och vad är utomlands, hur skapas ett universum av vanor, handgrepp och mikroritualer i köket, under inköp, på fritiden? Frågor som dessa aktualiseras i en betraktelse över ett långt pendlarliv mellan två bostäder på ömse sidor. Hur är det att år efter år vakna upp i två nationer? Vilka blir morgonrutinerna i Lund eller Köpenhamn, hur navigerar man i snabbköpet, vilka är de små skillnaderna som förblir viktiga eller bara förbleknar och vad händer när hemlandet sakta men säkert blir mer exotiskt och livet på andra sidan bron mer självklart? Innehållet i skafferiet och ordningen i kökslådorna blir en annan på andra sidan Sundet, samtidigt som

man ständigt påminns om att organisationen och estetiken i snabbköpsbutiken också har sina markanta nationella skillnader, även när man rör sig i samma internationella Netto-kedja.²³

Rörligheten skapar en kameleontisk region, som framträder på högst skiftande sätt för olika slags regionauter. På väg över bron ser de inte samma regionala landskap ta form. Somliga rutiner gror fast, vissa beslut blir näst intill irreversibla. Hur ser sådana mönster ut i regionauternas liv?

Det blir viktigt att fundera över vilka vanor som skapar nya former för kontakt. Många av regionauternas rörelsemönster över Sundet behöver inte betyda mycket för regionbygget. En ung dansk, som bestämmer sig för att bo i en billig lägenhet på svenska sidan för att pendla till jobb, fritid och inköp hemma i Danmark, behöver inte utsättas för mycket av det svenska, liksom den kvinna från Malmö som varje dag tar tåget till Örestad, går 150 meter på danskt territorium upp till sin arbetsplats på ett läkemedelsföretag där hon sitter på sjätte våningen och arbetar tillsammans med andra svenskar. Många regionauter ser sina resor över Sundet som en tillfällig fas i livscykeln.

Men vad händer när den unge dansken bildar familj och måste ta ställning till om barnen ska gå i svenskt daghem eller skola? Nu måste vi fundera över om vi vill att våra barn ska bli svenska, som en ung dansk familj uttryckte det. Vad händer när ett danskt äldre par som i årtal haft sommarstuga på svenska sidan funderar över att pensionera sig där? Vad händer när svenskar som jobbat eller studerat ett tag i Köpenhamn börjar känna sig hemma i Danmark och funderar på att flytta över fast eller kanske till och med förälskar sig på andra sidan bron?

Liksom andra invandrare kan regionauter tänka på flytt till jobb eller bostad över Sundet som ett temporärt engagemang, men rätt vad det är så gror man fast. Så skedde t.ex. för en del av de par som av invandringslagstiftningen hade tvingats till tillfällig exil i Malmö. När de nödvändiga åren gått och man kunde återvända till Danmark var det några som valde att stanna.

Brons lutningar skapas av en rad faktorer i samverkan, alla de många små och stora likheterna och skillnaderna mellan Danmark och Sverige. Och även de mest handfasta faktorer bär på en kulturell infärgning. Vad är det som lockar på andra sidan bron? En bro som slutar att luta blir inte längre en regional integrationsmaskin. Här finns en knepig balans mellan ökad regional homogenisering och behovet av att upprätthålla en intressant annorlundahet.

I ett tioårsperspektiv kan man se de ständiga överraskningarna och de små förändringarnas ackumulerande effekt. Rutiner växer fram i det tysta och när de väl är etablerade kan de ge en falsk känsla av oföränderlighet. Men under etiketten *same procedure*

as last time kan dölja sig små successiva förskjutningar som plötsligt kan framträda som en kraftfull förändring.²⁴

Den viktigaste lärdomen av åren med bron är att resultatet av regionauternas högst skiftande praktiker inte skapar en enhetlig region, snarare något som liknar landskapet på Pepparholmen. Under de senaste tio åren har resenärerna kunnat se hur det ytterst sakta bildas fläckar av växtlighet, men fortfarande finns stora ökenområden och vattenytor. Här ligger en föränderlig grön arkipelag snarare än en ingrodd, homogen yta.

Noter

1. Tävligen arrangerades av *Realdania* och resultatet presenteras på www.realdania.dk/Projekter/Byen/Oresundsvisioner.
2. Markus Idvall, *Kartors kraft. Öresundsförbindelsen i regionernas tid*, Lund 2000.
3. Susanne Bygvrå & Hans Westlund, *Øresundsbro – øget interaktion? En analyse af indkøbsrejser m.m. før og efter broens åbning*, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa, 2001, s. 8.
4. Under ett antal år mätte Brokonsortiet föreställningar om Öresundsborgare, se diagram s. 27.
5. Se *Invoking a Transnational Metropolis. The Making of the Öresund Region*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2000; *Öresundsbron på uppmärksamhetens marknad*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Lund 2002.
6. För en diskussion av rutinbegreppet, se t.ex. Billy Ehn & Orvar Löfgren, *När ingenting särskilt händer. Nya kulturanalyser*, Stockholm/Stehag 2007; Billy Ehn & Orvar Löfgren, »Routines – made and unmade«, *Time, Consumption and Everyday Life*, red. Elizabeth Shove m.fl., Oxford 2009.
7. Verklighetens BonBon-land ligger på Själland och är en nöjespark med godistema.
8. »Rabatten«, DR 1, 4 januari 2007.
9. Se *Sydsvenskan* 4 april 2009, sektion C, s. 13.
10. Se www.oresunddirekt.com 2007-02-16.
11. Se www.fletwerk.dk.
12. Se »På besøg hos danskjävlarerna«, *Information*, 30 mars 2007.
13. Se »Annestad är inget danskt ghetto«, *Fokus Öresund*, juni 2007, s.9.
14. Tobias Rasmusson, *Biksemad och pyttipanna. Annestad och den nya Öresundsmedborgaren*, 60-poängs- uppsats i etnologi, Lund 2008.
15. Se t.ex. www.sunddebat.com/debat 2007-01-08.
16. *Sydsvenskan* 29 mars 2009, sektion L, s. 2.
17. Under 2007 sökte ett 50-tal sådana par uppehållstillstånd i Sverige varje månad, se t.ex. Karen Kornum, »Sukkenes bro«, *Samvirke*, 2007:1, s. 6–17, men när dessa danska regler så ifrågasattes av EU år 2008 blev situationen en annan.
18. Uffe Paludan, *Øresundsbroens muligheder. Fra vision til Øresundsregion*, København 1999.
19. Jens Sjölander & Bengt Svensson, *Svenska hemlösa och missbrukare i Köpenhamn. Delrapport 1*, 2006, www.mobilisera.nu/upload/köpenhamn.pdf.
20. Se t.ex. det dansk-svenska torparliv som framträder i boken *Mit hus i Sverige. 22 danske torpare fortæller*, red. Peter Garde, København 2005.
21. Fredrik Nilsson, »Insiders and Outsiders«, *Invoking a Transnational Metropolis. The Making of the Öresund Region*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Lund 2000, s. 191–210; Per-Markku Ristilampi, »Urban globalisering i Öresundsregionen«, *Öresundsgränser. Rörelser, möten och visioner i tid och rum*, red. Fredrik Nilsson, Hanne Sanders & Ylva Stubbergaard, Centrum för Danmarksstudier 14, Göteborg & Stockholm 2007, s. 352–368.
22. Se Anders Linde-Laursen, »The Nationalization of Trivialities. How Cleaning Becomes an Identity Marker in the Encounter of Swedes and Danes«, *Ethnos*, 1993:3–4, s. 275–293.

23. Anne-Marie Palm, »Waking up in two nations«, *Ethnologia Europaea* 37(2007):1–2, s. 67–70.
24. Se diskussionen i Tom O’Dell, »Cultural Back-Draft«, *Off the Edge. Experiments in Cultural Analysis*, red. Orvar Löfgren & Richard Wilk, Museum Tusulanum Press, Copenhagen 2000, samt Ehn & Löfgren, *När ingenting särskilt händer*.

Referenser

- Bygvrå, Susanne & Westlund, Hans, *Øresundsbro – øget interaktion? En analyse af indkøbsrejser m.m. før og efter broens åbning*, Institut for grænseregionforskning, Aabenraa 2001
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, »Routines – made and unmade«, *Time, Consumption and Everyday Life*, red. Elizabeth Shove m.fl., Berg, Oxford 2009
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, *När ingenting särskilt händer. Nya kulturanalyser*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 2007
- Idivall, Markus, *Kartors kraft: Öresundsförbindelsen i regionernas tid*, Historiska Media, Lund 2000
- Invoking a Transnational Metropolis. The Making of the Öresund Region*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2000
- Kornum, Karen, »Sukkenes bro«, *Samvirke*, 2007:1, s. 6–17
- Linde-Laursen, Anders, »The Nationalization of Trivialities. How Cleaning Becomes an Identity Marker in the Encounter of Swedes and Danes«, *Ethnos*, 1993:3–4, s. 275–293
- Linde-Laursen, Anders, *Det nationale natur. Studier i dansk-svenske relationer*, Nordisk Ministerråd, København 1995
- Löfgren, Orvar, »Regionauts. The Transformation of Cross-Border Regions in Scandinavia«, *European Urban and Regional Studies*, vol. 15:3, 2008, s. 195–210
- Mit hus i Sverige. 22 danske torpare fortæller*, red. Peter Garde, Thaning & Appel, København 2005
- Nilsson, Fredrik, »Insiders and Outsiders«, *Invoking a Transnational Metropolis. The Making of the Öresund Region*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2000, s. 191–210
- O’Dell, Tom, »Cultural Back-Draft«, *Off the Edge. Experiments in Cultural Analysis*, red. Orvar Löfgren & Richard Wilk, Museum Tusulanum Press, Copenhagen 2006
- O’Dell, Tom, »Øresund and the Regionauts«, *European Studies*, 2003:19, s. 31–53
- Palm, Anne-Marie, »Waking up in two nations«, *Ethnologia Europaea*, 37(2007):1–2, s. 67–70
- Paludan, Uffe, *Øresundsbroens muligheder. Fra vision til Øresundsregion*, Fremad, København 1999

- Rasmusson, Tobias, *Biksemad och pyttipanna. Annestad och den nya Öresundsmedborgaren*, 60-poängsuppsats i etnologi, Institutionen för kulturvetenskaper, avd. för etnologi, Lunds universitet 2008
- Ristilammi, Per-Markku, »Urban globalisering i Öresundsregionen«, *Öresundsgränser. Rörelser, möten och visioner i tid och rum*, red. Fredrik Nilsson, Hanne Sanders & Ylva Stubbergaard, Centrum för Danmarksstudier 14, Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2007, s. 352–368
- Sjölander, Jens & Svensson, Bengt, *Svenska hemlösa och missbrukare i Köpenhamn. Delrapport 1*, 2006, www.mobilisera.nu/upload/köpenhamn.pdf
- Öresundsbron på uppmärksamhetens marknad*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2002